

Young personality's system of value patterns are formed gradually during the process of playing, training, education, reading books, communication, socialization and by mass media. So the liability of formation of the future psychologists' value patterns system is developed according to their future professional activity.

Key words: value, value patterns, personality, students.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРАФІЧНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ МАЛЮВАННЯ ЗА УЯВЛЕННЯМ

УДК: 378.937+378.14

Кара О.Д.

В статті розкриваються методичні аспекти формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва графічних навичок в процесі малювання за уявленням. Запропонований алгоритм виконання вправ з поступовим зростанням складності завдання та об'єктів вивчення, котрі включають малювання в процесі спостереження з короткочасним відривом від натури та подальшою доробкою по пам'яті короткочасних начерків з натури, роботу по пам'яті з повторним спостереженням і перевіркою, замальовки та начерки з динамічної моделі. Визначені основні закономірності малювання по пам'яті та за уявою. Подані практичні рекомендації для самостійної роботи студентів в процесі пошуку пластичного мотиву, його образного усвідомлення з метою створення творчої композиції.

Ключові слова: начерки, графічні уміння і навички, уявлення, сприйняття, методика.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГРАФИЧЕСКИХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ РИСОВАНИЯ ПО ПРЕДСТАВЛЕНИЮ

Кара А.Д.

В статье раскрываются методические аспекты формирования у будущих учителей изобразительного искусства графических навыков в процессе рисования по представлению. Предложен порядок выполнения упражнений с постепенным нарастанием сложности заданий и объектов изучения, включающий: рисование по наблюдению с кратковременным отрывом от натуры, доработку по памяти кратковременных рисунков с натуры, работу по памяти с повторным наблюдением и проверками, рисунки и наброски с неподвижной модели. Раскрыты типичные трудности, возникающие у студентов во время работы над набросками по представлению, а также пути их преодоления. Охарактеризованы основные закономерности рисования по памяти и воображению. Даны практические рекомендации для самостоятельной работы студентов в процессе поиска пластического мотива, его образного осмысления с целью создания творческой композиции.

Ключевые слова: наброски, графические умения и навыки, представления, воображение, методика.

THE IMPROVEMENT OF FUTURE FINE ARTS TEACHER'S SKILLS IN DRAWING PROCESS BY IMAGINATION

O. Kara

The methodological aspects of formation and development of future teacher's Fine Arts graphical skills in the process of drawing by imagination are revealed in the article. A number of exercises and trainings with definite increasing of difficulty in the tasks and objects for study is suggested. It consists of drawing observing the nature, but with some brief breaks during the process; some extra work and its refinement of the brief drawings made from nature; work on memory with repeated observation and further checking; some sketches and drawings made of no posing model. The typical difficulties are shown and revealed, which may appear while students are working over their sketches by imagination, and also the ways how to overcome them are given. The main basic patterns and regularities in drawing by memory and imagination are characterized in the article. The main source for drawing on the imagination is a figurative vision. The appearance of the artistic image is associated with visual impressions.

And the brighter the impressions, the greater their diversity is, the artist feels more free when performing specific assignments and direct expression of his own thoughts in a figure in the same breath. Moreover, any kind of creative activity of the artist relies on memory and imagination. A real freedom in an independent work is possible only on condition of free, in-depth and comprehensive study of nature. In this case the artist can work directly by nature, or by his observations, an inexplicable communication exists between these processes. Studying of different approaches to composition, keeping them in memory, will help to find out logic and laws of composition creation.

Such practice will promote not only to enrichment of the general person's art culture, but it will be useful for his or her independent composite work. Also, the practical recommendations and guidelines are provided for the individual students' work in the process of finding out the flexible visual character and its further comprehension with the purpose to create the artistic composition.

Key words: *sketches, graphic skills, submissions, imagination, technique.*

Загальна постановка проблеми. Професійна майстерність учителя образотворчого мистецтва характеризується наявністю і ступенем розвитку знань, умінь, навичок та якостей, необхідних для успішної художньо-педагогічної діяльності. Серед фахових компетенцій педагога-художника окреме місце посідає вивчене володіння навичками малювання, вміння вільно працювати з натури, по пам'яті та за уявою. Велику роль у цьому контексті відіграє сформованість графічних навичок студентів, що тісно пов'язана зі здатністю

до сприймання природи, вміннями спостерігати, помічати суттєве, характерне. У свою чергу, розвиток цієї здатності значною мірою залежить від організації фахової підготовки, зокрема, під час малювання за уявленням.

Аналіз публікацій доводить, що проблемі розвитку в студентів графічних навичок в процесі малювання з природи та уявленням було присвячено праці Г. Біди, І. Гіїнської, В. Кузіна, Н. Ростовцева та інших художників-педагогів. Останнім часом зазначена проблема актуалізується у зв'язку з питаннями підвищення професійної майстерності майбутнього вчителя (О. Векленко, Н. Давлятішина, Д. Вельбрехт, А. Козляков, М. Михнюк О. Саган та ін.). Тим не менш, слід констатувати, що в реальній мистецькоосвітній практиці це питання залишається далеким від остаточного розв'язання, що потребує додаткової уваги саме до методичних аспектів розвитку в студентів графічних умінь та навичок.

Мета статті — висвітлити методичні особливості розвитку в майбутніх учителів образотворчого мистецтва графічних навичок під час малювання за уявленням.

Виклад основного матеріалу статті. Малюнок за уявленням - це висновок з вивченого, надійний спосіб закріплення знань. Цінність цього виду роботи полягає в тому, що він не лише активізує роботу з природи, а й вивільняє резерв для безпосередньо творчих завдань. Малюнок за уявленням загострює відчуття характеру, сприяє розвитку образного сприйняття світу і вмінню малювати від себе на одному диханні. Вправи, пов'язані з цим, не тільки розвивають пам'ять і уяву, але і закріплюють образотворчу грамоту.

Підкреслимо, що уявлення бувають по пам'яті та за уявою. Відмінність між цими різновидами, основою яких є не просто минулі сприйняття, а й такі, які піддалися певній переробці, полягає в характері та ступені цієї переробки. Так, малюнок по пам'яті заснований на безпосередніх враженнях, а малюнок за уявою заснований на створенні нових уявлень на основі вже наявних шляхом їх перетворення.

Залежно від поставленого завдання, малювання без природи може спиратися на той чи інший тип уявлень. Але ці види малювання настільки взаємопов'язані, що їх іноді важко розмежувати.

Творчий характер сприйняття природи, активність її бачення — найважливіші відправні елементи у розвитку складного комплексу, який ми називаємо світовідчуттям художника, його ставленням до навколишньої дійсності й мистецтва. Цим визначається потенціал особистості художника, заснований на його природних даних і розвитку в процесі навчання. Ми погоджуємося з М. Алпатовим у тому, що першочергового значення тут набувають композиційні моменти, які дуже тісно пов'язані з малюнком [1, с.97].

Здатність втілювати зорові враження в щось нове, несподіване набуває цінності залежно від того, яким почуттям, думкою, фантазією забарвлене сприйняття, чи пронизане воно асоціативними зв'язками. Без розвинутої, гарячої уяви не існує ані відкриття, ані широкого погляду на явища, ані активного сприйняття навколишнього середовища.

Основним джерелом для малювання за уявленням є образне бачення. Виникнення художнього образу пов'язано із зоровими враженнями. І чим яскравіші ці враження, чим більший їх запас, тим вільніше почуває себе худож-

ник при виконанні конкретних завдань і безпосередньому вираженні власних думок у малюнку на «єдиному подиху». Крім цього, будь-який вид творчої діяльності художника значною мірою спирається на роботу пам'яті та уяви. Справжня свобода в самостійній роботі можлива тільки на базі вільного, глибокого й усебічного вивчення природи. У зв'язку з цим художник може працювати безпосередньо з природи або з опорою на свої спостереження, між цими процесами існує нерозривний зв'язок.

Зауважимо, що в програмі підготовки вчителів образотворчого мистецтва з рисунку та композиції малювання за уявленням не виділене в самостійний розділ і тут можна запропонувати порядок вправ з поступовим нарощуванням складності завдань і об'єктів вивчення:

1. Малюнок за спостереженням з коротким за часом відривом від природи.
2. Доопрацювання по пам'яті короткочасних малюнків з природи.
3. Робота по пам'яті з повторним спостереженням і перевітками.
4. Малюнки і начерки з моделі, що не позує.

У процесі навчання малюванню за уявленням неминуче доводиться стикатися з певними труднощами. Природно, що на початку навчання уявлення відрізняються фрагментарністю, значними прогалинами, вони нестійкі і непостійні, образ швидко зникає, і викликати його знову вдається важко, але у художників ці уявлення повинні бути стійкими і постійними. Без цього неможлива робота творчої уяви, яка спирається на уявлення по пам'яті [2, с.7].

Наприклад, в ході роботи над малюнком нерідко складається досить типово ситуація: натурник, якого малювали тривалий час, з тих чи інших причин не з'явився позувати на чергове заняття, а роботу слід продовжувати, однак ніхто не готовий до того, що це можливо за відсутності моделі.

У житті часто бувають і такі випадки, коли, перебуваючи в невідповідних для малювання умовах (на вулиці, в автобусі тощо), помічаєш щось цікаве. Як бути? І тут на допомогу приходять вихована в собі звичка малювати «подумки». З цією метою необхідно пильно дивитися на об'єкт, що прикував увагу, і в думках його малювати. Як слушно зазначає видатний художник-педагог О. Дейнека, відновлювальна властивість пам'яті допоможе надалі скористатися накопиченими спостереженнями при створенні композицій [3, с.73].

Маючи на меті намалювати той чи інший предмет, приступаючи до малюнка, необхідно згадати його призначення, його устрій, основні частини та їх пропорції. Серед типових помилок студентів у цьому виді роботи слід назвати квапливість. Робота без повторної перевірки спостережуваного, поспішність призводить до поверховості малюнка.

Відсутність елементарної цікавості й допитливості знаходить відображення в найбільш поширених помилках, які часто бувають результатом нерегулярності роботи, нецілеспрямованого спостереження. Саме тому можна рекомендувати таку послідовність роботи під час виконання начерку по пам'яті: 1) розглянути уважно об'єкт зображення; 2) розглянути, представити його образ візуально і подумки в цілому 3) запам'ятати образ; 4) зафіксувати зображення на аркуші.

До першорядних завдань роботи по пам'яті відноситься відтворення того, що вивчено в малюнку з природи. Переваги цього методу полягають у тому, що в його основі лежать не лише свіжі сприйняття, а й, що особливо слід відзна-

чити, уважне вивчення природи, отже, конкретні знання про предмет. Головний же сенс відтворення вивченого в природі полягає в тому, щоб у пам'яті зберегти основні принципи малюнка — розуміння простору, вміння поставити на одну площину кілька предметів, засвоєння логіки і законів побудови форми, вміння оперувати законами світлотіні.

Щоб розвинути в собі здатність до виконання такого роду завдань, необхідна цілеспрямованість, зацікавленість у роботі. Практично це означає виконання численних нарисів з природи і малюнків по пам'яті: всіляких сходових переходів, арок, різних ситуацій, коли одна форма загороджує іншу, а композиція таїть у собі розмаїття просторових планів. Малюнок по пам'яті слід вести так, ніби постановка знаходиться перед очима, і будувати роботу на тих самих принципах, що і під час малювання з природи.

Запам'ятати без відбору — творчо малопродуктивний задум. Важлива зацікавленість об'єктом спостереження, здатна дати поштовх художній уяві. Однак, якщо мова йде про художню пам'ять, то цілком природно поглянути на ті явища, в яких таїться зерно пластичного мотиву.

Однією з умов усвідомленого, цілеспрямованого спостереження і збереження матеріалу в пам'яті є вибірковість. Вона означає виховання вміння зберігати в пам'яті найважливіше. Поняття важливого знаходиться в прямій залежності від поставленого завдання, художнього інтересу та індивідуального сприйняття. Це може бути образне зерно мотиву. Вибірковий характер пам'яті сприяє творчому розвитку, відводить від механічного, пасивного спостереження.

Хотілося б звернути увагу ще на один момент, пов'язаний з вибірковістю пам'яті: вибірковий перегляд не тільки активізує роботу пам'яті, але й, що особливо важливо, сприяє постановці художнього завдання. Значення вибіркового перегляду зводиться до того, що, насамперед, необхідно виховати в собі вміння легко і швидко виділяти об'єкти, які мають значення для даного конкретного спостереження. Скажімо, у вуличному натопві ви помітили свого знайомого. Починаєте за ним спостерігати, і його постать залишається об'єктом сприйняття, а все інше, що бачите: будинки, інші люди, машини, — утворює фон, з якого ви виділяєте конкретний об'єкт. Вибірковий характер сприйняття проявляється саме в тому, що, звертаючи особливу увагу на одні об'єкти, ми тим самим відволікаємося від інших.

Художній відбір проявляється також у вмінні бачити відмінності в зображуваних об'єктах, тобто те, що ми називаємо характером. Проте варто відзначити, що термін «характер» відноситься не тільки до людини. Це ємне поняття, яке включає весь зримий світ. Зображення будь-якого предмета, будь-якої форми, архітектурного ансамблю, пейзажу, інтер'єру — все має виражати характер. Систематична робота в цьому напрямку, послідовне ускладнення завдань можуть стати стимулом творчого осмислення дійсності і образного сприйняття.

Першорядну роль тут відіграє спрямованість на сприйняття в житті таких моментів, які надають можливість побачити в них якийсь превалюючий, найбільш інтригуючий, тобто такий, який зачіпає уяву, художній ефект. В одному випадку це може бути контрастність великих мас і дрібних форм, врівноважити яку можна завдяки зіставленню вертикалей і чітко підкресле-

них горизонталей, в іншому — цікаве освітлення, несподіваний розподіл мас, плям тощо. При цьому завжди залишається ритмічна організація композиції, що підкреслює подібний задум.

Для розвитку почуття пластики, закріплення її в пам'яті особливо плідно спочатку використовувати прості сюжети, наприклад, групу предметів або нескладний пейзаж. Корисним є виконання малюнків на виявлення індивідуальної характеристики побутових та інших предметів: дерев, рослин, транспортних засобів і так далі. У цьому плані цікава робота над нарисами контрастних фігур, типів голови людини в різних головних уборах, а також виконання нарисів взуття, костюмів, контрастних архітектурних об'єктів. Малюнки на порівняльну характеристику для наочності виконують на одному аркуші, паралельно, вирішуючи при цьому одночасно просторово-конструктивні завдання.

Зауважимо, що художній відбір — це насамперед захоплення, неупередженість у спостереженні. Здатність до імпровізації, навійної спостереженнями життя, підтриманої увагою, розвитком художнього бачення, не лише розкріпає фантазію, а й заряджає задум яскравістю та переконливістю. Іноді обставини дають можливість для натурних робіт, пов'язаних з композиційним задумом. О. Авсіян у цьому зв'язку підкреслює: «Цікавий типаж, ефект освітлення, силует, угруповання, що не придумати, сидячи в майстерні, витончена деталь, інша несподівана знахідка — все це може запасти в пам'ять і збагатити задум» [4, с.72].

Бажано фіксувати все те, що може посилити композиційний задум, не відкладаючи на потім. Маючи завжди при собі альбом, постійно слід вносити до нього в залежності від обставин лаконічні чи більш детальні нотатки, пов'язані з перебуванням чи реалізацією рішення композиції. Продуктивність пам'яті виражається в умінні швидко відбирати із запасу зорових вражень, спостережень саме ті, що необхідні в даний момент [5, с. 163].

Необхідність знання того, що слід втілити в композиційній роботі, не підлягає сумніву. Малоперспективними є начерки, мета яких — набивання руки, виправи заради виправи, не пов'язані з постановкою художнього завдання. У зв'язку з цим можна вказати на протиріччя, котре підтверджує безпліддя такого роду вправ, в яких саме по собі заняття начерком не тільки не знаходить позитивного виконання композиційної роботи, але, як це не дивно, є гальмом, яке сковує увагу. Буває так, що студент багато і не без зовнішнього успіху працює над різними видами начерку і разом з тим абсолютно безпорадний в композиції. Причини такого явища слід шукати в підході, в якому була відсутня увага до прояву пластики мотиву, його образного осмислення.

Наївно також вважати, що вдалий натурний начерк може механічно перерости в композицію. Тільки за наявності художньої уваги, яскравого образного задуму нарис у залежності від характеру може бути використаний як матеріал або служити відправним поштовхом для композиції. І ще слід сказати про те, що будь-який з видів малюнка по пам'яті, пов'язаний з нашим спогадом, спирається на одне поняття — «образна пам'ять» [1, с.104].

Вивчення різних підходів до композиції, збереження їх у пам'яті допоможуть з'ясувати логіку і закони побудови композиції. Така практика сприятиме не тільки збагаченню загальної художньої культури людини, вона виявить

ся корисною в його самостійній композиційній роботі. Отже, око художника – це око, яке шукає, воно не сприймає пасивно. Це позначається у виборі мотиву, в знаходженні своєї точки зору. Багато хто може не звернути увагу на те, що захоплює інших. Так проявляється вибірковість уваги. Тільки те, що викликало великий інтерес, здатне надихнути і, як блискавка, яскраво осяйнути художника ідеєю.

Висновки та перспективи подальших публікацій. Малювання за уявленням – один із найефективніших видів розвитку графічних умінь і навичок майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Педагогічно доцільне керівництво цим видом діяльності передбачає його спрямованість не лише на розвиток технологічної майстерності, а й на формування у студентів образної пам'яті та «композиційного бачення», в основі чого лежить методична послідовність вправ із поступовим ускладненням завдань та об'єктів вивчення. У наступних публікаціях планується продемонструвати результати практичної реалізації запропонованої методики формування в майбутніх педагогів-художників графічних умінь і навичок у процесі малювання за уявленням.

Список використаної літератури:

1. Алпатов М.В. Композиция в живописи: исторический очерк / М.В. Алпатов. — М: Искусство, 1940. - 132 с.
2. Кара О. Д. Теорія і методика виконання нарисів по пам'яті і за уявою: методичний посібник / О.Д. Кара. — Ізмаїл, 2006. - 52 с.
3. Дейнека А. Учитесь рисовать : беседы с изучающими рисование / А. Дейнека. - М. : Изд-во Академии художеств СССР, 1961. - 223 с.
4. Авсиян О.А. Натура и рисование по представлению : учебное пособие / О. А. Авсиян. — М. : Изобразительное искусство, 1985. - 152 с.
5. Делакруа Э. Дневник / Э. Делакруа; [пер. с франц. Т.М. Тахомовой; ред. и предисл. М.В. Алпатов]. — М. : Искусство, 1950. - 632 с.

ITHE IMPROVEMENT OF FUTURE FINE ARTS TEACHER'S SKILLS IN DRAWING PROCESS BY IMAGINATION

O. Kara

The methodological aspects of formation and development of future teacher's Fine Arts graphical skills in the process of drawing by imagination are revealed in the article. A number of exercises and trainings with definite increasing of difficulty in the tasks and objects for study is suggested. It consists of drawing observing the nature, but with some brief breaks during the process; some extra work and its refinement of the brief drawings made from nature; work on memory with repeated observation and further checking; some sketches and drawings made of no posing model. The typical difficulties are shown and revealed, which may appear while students are working over their sketches by imagination, and also the ways how to overcome them are given. The main basic patterns and regularities in drawing by memory and imagination are characterized in the article. The main source for drawing on the imagination is a figurative vision. The appearance of the artistic image is associated with visual impressions.

And the brighter the impressions, the greater their diversity is, the artist feels more free when performing specific assignments and direct expression of his own thoughts in a figure in the same breath. Moreover, any kind of creative activity of the artist relies on memory and imagination. A real freedom in an independent work is possible only on condition of free, in-depth and comprehensive study of nature. In this case the artist can work directly by nature, or by his observations, an inexplicable communication exists between these processes. Studying of different approaches to composition, keeping them in memory, will help to find out logic and laws of composition creation.

Such practice will promote not only to enrichment of the general person's art culture, but it will be useful for his or her independent composite work. Also, the practical recommendations and guidelines are provided for the individual students' work in the process of finding out the flexible visual character and its further comprehension with the purpose to create the artistic composition.

Key words: sketches, graphic skills, submissions, imagination, technique.

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ОСОБИСТІСНОЇ ЗМОБІЛІЗОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

УДК: 38.08; 378

Богданова І.М.

У статті розкриваються сутності понять, що відображають ознаки такого явища як «особистісна змобілізованість майбутнього соціального педагога». Пропонується структура особистісної змобілізованості, до складу якої входять компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, оцінно-вольовий, емоційно-чуттєвий, інтелектуально-творчий.

Ключові слова: особистісна змобілізованість, компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, оцінно-вольовий, емоційно-чуттєвий, інтелектуально-творчий.

В статье раскрывается сущность понятий, которые отражают признаки такого явления как «личностная мобилизованность будущего социального педагога». Предложена структура личностной мобилизованности, состоящей из компонентов: мотивационно-ценностного, когнитивно-операционного, оценочно-волевого, эмоционально-чувственного, интеллектуально-творческого.

Ключевые слова: личностная мобилизованность, компоненты: мотивационно-ценностный, когнитивно-операционный, оценочно-волевой, эмоционально-чувственный, интеллектуально-творческий.

The essence of the notions which reflect the features of «personal mobilization of a future social teacher» concept is revealed in the article. The structure of personal mobilization consisted of value and motive;